

Remissvar SOU 2016:74 Ökad insyn i partiets finansiering – ett utbyggt regelverk

Grunden för partiernas demokratiska betydelse är att de fungerar som intresseaggregerande kanaler som artikulerar medborgares önskemål, behov och förslag in i demokratins policyformulerande och beslutande institutioner. Utifrån denna grundprincip är finansieringen av partiernas verksamhet främst en demokratifråga där det är viktigt att alla grupper av medborgare har samma möjligheter till påverkan och insyn i de politiska processerna.

I den parlamentariska kommitté som arbetat fram SOU 2016:74 föreslås ett antal justeringar och skärpningar av nuvarande lagstiftning och förordningar kring partiernas finansiering. Frågan är av yttersta vikt i en demokrati och Sverige har fått kritik för att ha hamnat på efterkälken i dessa frågor. Inget tyder på att det idag finns allvarliga demokratiska problem med partifinansieringen i Sverige men frågan har varit infekterad i många andra europeiska länder. Ingenting talar för att just Sverige skulle kunna vara helt oberört av dessa problem framöver. Utredningen är därför välkommen.

1. En första allmän fråga är om förslagen går tillräckligt långt för att tillgodose de demokratiska principerna? Har kraven på insyn vägt på ett proportionerligt sätt mot kraven på alla medborgares lika möjligheter att kunna påverka politiska processer och beslut?

Vårt svar är att vi är osäkra eftersom vi ser vissa oklarheter rörande de regler som föreslås. Enligt förslaget skall små bidrag vara möjliga att ge anonymt. Finns inte här stora möjligheter att kringgå reglerna och dela upp bidrag på ett sådant sätt att insyn ändå hindras? Om partiet vet om att samma donator eller organiserade intresse står bakom en stor mängd små bidrag innebär detta att partiet bryter mot lagen om det tar emot bidragen? Vi är också frågande till sanktionsmöjligheterna om anonyma bidrag ges genom att dela upp summan i många små bidrag– vilka är de och hur skulle de effektueras?

2. Vi ställer oss lite frågande till att undanta separata insamlingsorganisationer för att stödja partier och kandidater Vi ser inga sådana problem i Sverige men i t ex USA har Political Action Committees (PACs) blivit en möjlighet för personer och grupper med närmast obegränsade tillgångar att påverka politiken utan att någon egentlig insyn i redovisning och resursanvändning finns. Möjligheten att anonyma bidrag kan ta omvägen över en sådan organisation kan inte negligeras. Samtidigt finns risken

för vad vi kan kalla en evig regress, alltså att redovisningsskyldigheten flyttar från den ena organisationen till den andra på ett sätt som blir kränkande för integriteten och ifrågasätter företags och organisationers oberoende roll i relation till politiska institutioner. Att partierna tvingas redovisa de bidrag de får från oberoende insamlingsorgan öppnar för att de partier som tar emot stora belopp den vägen kan granskas av såväl media som väljare, men det finns ingen garanti för att en sådan granskning skulle uppstå från vem bidragen ursprungligen kommer.

Som utredningen påpekar finns det idag ingen tradition av att särskilda insamlingsorgan som oberoende av partierna driver kampanj, på det sätt som PACs gör i USA. Ett förbud mot anonyma bidrag till partierna och krav på redovisning av bidrag från insamlingsorgan kan dock tänkas leda till att de oberoende insamlingsorganen börjar genomföra kampanjinsatser själva istället för att lämna över de insamlade medlen till partiet. Genomförs utredningens förslag är det därför viktigt att följa utvecklingen av de politiska kampanjerna, för att undvika att andra organisationer än partier och kandidater till exempel köper reklamtid eller bekostar andra kampanjinsatser.

3. Vi anser att kraven på redovisningsskyldighet på alla nivåer – förutsatt att gåvorna och verksamheten har en viss omfattning – är positivt. Politiska partier idag har en något annorlunda struktur än tidigare oftast folkrörelsebaserade partier och många partier har sidoorganisationer med skarp profil. Vi finner dock redovisningen av vilka villkor som skall vara uppfyllda tekniskt komplicerad. Lokala partier, mindre partier, organisationer inom ett partis intressesfär – det kommer sannolikt att vara svårt att göra de många gränsdragningar som utredningen föreslår. Om möjligt vore en förenkling eller ett förtydligande av reglerna att föredra.

4. Europarådsorganet GRECO kräver att Sverige tar ett större ansvar avseende redovisning av partifinansiering. Trenden i Europa är på väg mot ökad redovisningsskyldighet och det kräver kanske större ingrepp än vad den svenska politiska offentligheter än vana vid. Samtidigt är det svårt att se hur Sverige annars skulle kunna möta de krav som ställs från den europeiska nivån. I andra länder finns redan öppna redovisningar där allmänhet och press har möjlighet att se vilka bidragsgivare som skänkt vilka belopp, dock ofta ej med personuppgifter. I vissa fall, som det brittiska, redovisas även personuppgifter. Samtidigt riskerar en ökad redovisning att ifrågasätta den fria nomineringsrätten, alltså möjligheten för alla medborgare att ställa upp till val och att nominera vem man vill till olika förtroendeuppdrag. I Sverige registrerar vi partibeteckningar vilket i sig är en tröskel; inte särskilt hög men ändå en tröskel. Ökad redovisningsplikt av gåvor och bidrag höjer tröskeln för medborgare att stödja och/eller bli stödd inför ett val ytterligare eftersom man som givare måste vara beredd att redovisa sitt stöd. Avvägningen är inte enkel men vi finner att utredningen eftersträvat och motiverat en balans.

Remissvar avgivet av statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Svaret har på prefektens uppdrag utarbetats av Marie Demker, professor i statsvetenskap, Jonas Hinnfors, professor i

statsvetenskap samt Sofie Blombäck, fil dr i statsvetenskap – samtliga verksamma vid
Partiforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Göteborg den 8 februari 2017

Mikael Gilljam
Prefekt
Statsvetenskapliga institutionen